

Samhällsvetenskapliga fakulteten
vid Uppsala universitet 50 år,
1964–2014

Redaktörer:
Mattias Bolkéus Blom och Lars Magnusson

UPPSALA
UNIVERSITET

2014

© AUU och författarna 2014

Omslag: Arbetsrum på Ekonomikum. Foto: Mikael Wallerstedt.

Formgivning och sättning:

Martin Högvall, Grafisk service, Uppsala universitet
Huvudtexten satt med Berling Antiqua

Tryckning:

Tryckt i Sverige av Edita Västra Aros, ett klimatneutralt företag, Västerås 2014

Distribution:

Uppsala universitetsbibliotek
Box 510, 751 20 Uppsala
www.ub.uu.se
acta@ub.uu.se

ISSN 0502-7454

ISBN 978-91-554-9062-1

Tvårvetenskap på disciplinär grund – tjugo år med Institutet för bostads- och urbanforskning

Bo Bengtsson

Hur kommer det sig att Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet inom sig hyser Europas ledande miljö för forskning om städer och bostäder? Svaret är en tämligen lång historia och som alla långa historier rymmer den inslag av såväl institutionellt stigberoende ("path dependence") som målmedvetna aktörers insatser. Och därtill en del tillfälligheter.

Mitt omdöme att IBF är en europeiskt ledande miljö för bostads- och urbanforskning är förstas delvis subjektivt. Jag vill dock hävda att det grundar sig på en icke obetydlig överblick, och uppfattningen delas också av utländska kolleger. De omfattande internationella utvärderingar av universitetet som genomfördes 2007 och 2011 gav båda IBF:s forskning det sammanfattande omdömet "internationally high standard" (KoFo7, KoF11).

Institutet för bostads- och urbanforskning (IBF) vid Uppsala universitet bildades 1994 och firar i år (2014) tjugo år som universitetsinstitution. Förkortningen IBF stod från början för "Institutet för bostadsforskning" – det urbana integrerades i namnet först några år senare. Bakgrunden till bildandet var inte att universitetet eller fakulteten i kollegial ordning tog initiativ till och avsatte medel för att bygga upp en ny "excellent" forskningsenhet där framstående samhällsvetare skulle använda sin kunskap, kompetens och kreativitet för att analysera stadens och boendets idéer, strukturer och institutioner. Det nya institutet var i stället resultatet av skickligt politiskt agerande där universitetet och fakulteten utnyttjade det "möjlighetsfönster" som uppstod då den tämligen nyliberala regeringen Bildt ville lägga ner den samhällsvetenskapliga forskningen vid Statens institut för byggnadsforskning (SIB). Delar av forskningen där hade länge varit en nagel i ögat på ledande företrädare för byggindustrin – branschen ansåg sig indirekt finansiera institutet och såg forskningen som alltför planeringsinriktad (jfr Sandström 1989).¹

I det följande redogör jag för den historiska bakgrunden, det politiska spelet kring SIB:s nedläggning och IBF:s bildande samt hur det nya institutets organisation byggdes upp och utvecklades. Jag avslutar denna historiska framställning med att försöka säga något om den inledande frågan om stigberoende, målmedvetna aktörer eller slump. Därefter presenterar jag två tidigare IBF-kolleger som haft en avgörande betydelse för den europeiska bostadsforsk-

¹ Enligt en äldre kollega hade några av byggbranschens företrädare därtill svårt att skilja mellan en sociolog och en socialist.

ningen och diskuterar sedan två principiella frågor i relation till IBF:s uppbyggnad och erfarenheter, nämligen tvärvetenskap och universitetets tredje uppgift. Kapitlet avrundas med några funderingar kring IBF:s framtid efter omlokaliseringen 2013 från Gävle till Uppsala.

Utrymmet medger inte någon ens yttlig beskrivning och diskussion av IBF:s forskning, utan här får jag hänvisa till verksamhetsberättelser och hemsidor. Kapitlet syftar i stället till att översiktligt beskriva och diskutera den allmänna utvecklingen – med några mer konkreta nedslag.²

Statens institut för byggnadsforskning – ett barn av planeringseran

Svensk byggforskning har traditionellt syftat till nyttoinriktat utvecklingsarbete och rationalisering inom byggbranschen. Eftersom byggindustrin är en rörlig bransch som domineras av mindre och medelstora företag tog statsmakterna tidigt initiativ till en samordning av branschens forskning och utvecklingsarbete. Redan på 1930-talet utsågs särskilda Byggnadsindustrisakkunniga med ansvar för dessa frågor, och 1942 inrättades Statens kommitté för byggnadsforskning. Verksamheten förstärktes ekonomiskt då statsmakterna 1953 införde en särskild byggforskningsavgift som togs ut som en andel av lönesumman i alla byggprojekt i landet och fördes till en fond för forskning och rationalisering inom byggnadssektorn. Samtidigt bildades Statens nämnd för byggnadsforskning (SNB) för att administrera medlen men också bedriva egen forskning (Sandström 1994, 15).

Snart framfördes kritik mot att SNB både fördelade anslagen från fonden och bedrev forskning i egen regi. En utredning tillsattes som resulterade i en uppdelning av verksamheten i ett forskningsråd, Statens råd för byggnadsforskning (BFR), samt ett statligt sektorsforskningsinstitut, Statens institut för byggnadsforskning (SIB).

SIB påbörjade sin verksamhet 1960 och finansierades via BFR ur byggforskningsavgiften. Institutets förste chef fram till 1969 var den välkände och stridbare arkitekturforskaren och planeringsideologen Lennart Holm, senare under 20 års tid generaldirektör för Statens Planverk. Ett centralt inslag i SIB:s verksamhet blev redan från början forskning om användning och utformning av bostäder, bostadsområden och stadsdelar, bland annat som underlag för planering och statliga normer. Lennart Holms båda internt rekryterade efter-

² Framställningen färgas säkerligen av att författaren tillbringat hela sitt forskarliv vid IBF och dess föregångare SIB – och under större delen av tiden varit engagerad och ofta direkt involverad i de förlopp som beskrivs. Den historiska framställningen baseras dock inte i första hand på minnesbilder utan på offentliga och interna dokument samt på kommentarer från och samtal med initierade kolleger. Jag vill tacka följande personer för uppmärksam läsning och värdefulla kommentarer till tidigare versioner av texten: Roger Andersson, Sture Blomgren, Bengt Gustafsson, Sverker Gustavsson, Hans-Gunnar Johansson, Jim Kemeny, Leif Lewin, Lars Lundin och Lena Magnusson Turner.

trädare på posten som föreståndare, först Hans Fog och därefter Nils Antoni, var också arkitekter, och även under deras ledning höll SIB länge fast vid sin huvudinriktning på "forskning om och för planering".

Under 1970-talet, och särskilt efter SIB:s omlokalisering till Gävle 1976, påbörjades dock under Nils Antonis ledning en utbyggnad och akademisering av den samhällsvetenskapliga verksamheten. Ett antal disputerade samhällsvetare med universitetsbakgrund anställdes, först ekonomer och sociologer och efter hand även statsvetare, kulturgeografer och enstaka företrädare för andra discipliner. På den forskande personalens initiativ utsågs 1976 den ledande sociologen Walter Korpi till ledamot i SIB:s styrelse. Ett annat uttryck för akademiseringen, av mera långsiktig betydelse, var lanseringen år 1983 av den första internationella vetenskapliga "housing"-tidskriften *Scandinavian Housing and Planning Research (SHPR)* med statsvetaren Lennart J. Lundqvist som förste redaktör. SIB:s medarbetare, och särskilt nationalekonomen Bengt Turner, var också drivande i bildandet av det europeiska bostadsforskningsnätverket *ENHR (European Network for Housing Research)* år 1988. SHPR och ENHR var tidiga initiativ mätt med svenska akademiska mått; vid denna tid låg svensk samhällsvetenskaps internationalisering ännu i sin linda.³ Från 1988 fick SIB också rätt att inrätta professurer i åtta ämnen, varav sex återfinns inom samhällsvetenskapliga fakulteten: företagsekonomi, kulturgeografi, nationalekonomi, sociologi, statistik och statskunskap. Några av professurerna hann också tillsättas före institutets nedläggning.

SIB:s flytt från Stockholm till Gävle 1976 ingick i en större regionalpolitisk satsning på omlokalisering av statliga verksamheter, men kan förmodligen också ses som ett uttryck för planeringsideologins och den sociala ingenjörskonstens tillbakagång. Samtidigt med SIB flyttades till Gävle dåvarande Lantmäteristyrelsen, Rikets allmänna kartverk och Centralnämnden för fastighetsdata, vilka så småningom uppgick i det nya Lantmäteriverket. Utredningen hade föreslagit Norrköping som SIB:s lokaliseringsort, vilket senare alltså ändrades till Gävle. Mot bakgrund av den senare utvecklingen är det intressant att notera att både SIB och BFR i sina remissvar från 1971 kritiserade förslaget om Norrköping för att bortse från att verksamheten förutsatte täta kontakter med universitet och högskolor. I propositionen sades sådana kontakter kunna tillgodoses i Gävle genom närheten till Uppsala (SOU 1970:29; Prop. 1971:29). Det framhölls att Gävle skulle utvecklas till ett centrum för samhällsbyggande, en tanke som dock föreföll ha övergivits tolv år senare när Boverket bildades ur Bostadsstyrelsen och Planverket – och förlades till den dåvarande bostadsministrarnas hemstad Karlskrona.

Från och med 1982/83 avskaffades byggforskningsavgiften och BFR:s verksamhet finansierades därefter direkt med skattemedel, samtidigt som SIB fick en finansiellt mer fristående ställning "med ansvar för långsiktig kunskapsupp-

³ Kemeny (2006, 13) beskriver SIB:s utveckling som ett "shift from investigation to research".

byggnad" (Sandström 1994, 238; Sandström ger i sin bok en ingående redovisning och diskussion av byggforskningens historia 1960–1992.)

Nedläggningen av SIB och bildandet av IBF

I början av nittiotalet var SIB således lokaliserat i Gävle och hade ca 150 anställda som ägnade sig åt teknisk och samhällsvetenskaplig forskning, alltjämt med betydande inslag av planerings- och arkitekturforskning. Regeringen Bildts första åtgärd efter sitt tillträde 1991 var att avskaffa Bostadsdepartementet och dela upp dess uppgifter på sex olika departement (Persson 2003). Byggforskningen hamnade under Näringsdepartementet, där det snart visade sig att byggindustrin hade lätt att vinna gehör för sin forskningssyn (jfr Kemeny 2006, 19–21). Statsvetaren Sverker Gustavsson fick i uppdrag att göra en översyn av forskningen vid SIB och ge förslag till mål, inriktning, organisation och resursbehov för den fortsatta verksamheten. Valet av utredare kan förefalla anmärkningsvärt mot bakgrund av byggbranschens välkända kritik; Gustavsson var docent vid Uppsala universitet och hade tidigare, som något av akademisk chefsideolog vid SIB, tillsammans med Nils Antoni drivit frågan om akademisering av institutets forskning. Han hade också varit statssekreterare i Utbildningsdepartementet under den socialdemokratiska regering som just avgått. Den rimligaste förklaringen, som också får visst stöd i mina samtal med initierade personer, är att Gustavsson helt enkelt sågs som en forskningspolitiskt kompetent och trovärdig person med betydande insikt i verksamheten. Att byggbranschens företrädare och Näringsdepartementet gärna såg att SIB:s samhällsvetenskap avvecklades behöver inte betyda att det fanns någon samordnad politisk plan för detta.

Gustavssons utredning föreslog en fortsatt akademisering av SIB, inklusive sakkunnigprövning vid tjänstetillsättningar, samt att verksamheten skulle inordnas under Uppsala universitet. Han diskuterade, men avvisade, tre alternativa lösningar: en knytning till KTH, en koppling till Högskolan i Gävle/Sandviken samt en uppdelning mellan UU och KTH. Remissopinionen var synnerligen splittrad, både i fråga om SIB:s inriktning och dess organisatoriska tillhörighet. Några remissinstanser stödde utredarens förslag om Uppsala, medan andra, inklusive byggindustrins organisationer, förespråkade en koppling till KTH. Åter andra föreslog nedläggning rakt av. SIB stödde i huvudsak Gustavssons förslag men tog inte ställning mellan UU och KTH, vilket återspeglade delade meningar inom personalen.

I forskningspropositionen Prop. 1992/93:170 föreslog regeringen sedan att SIB skulle avvecklas. Institutets tekniska forskning skulle i fortsättningen knytas till KTH, medan den samhällsvetenskapliga forskningen inte erbjöds någon motsvarande framtid. Propositionen föranledde ett antal motioner som ville slå vakt om den samhällsvetenskapliga forskningen vid SIB. En av dessa motioner avgavs av tre borgerliga riksdagsledamöter från Gävleborgs län (Motion 1992/93:Bo36).

Samhällsvetenskapen vid SIB borde enligt dessa motionärer ges en framtid med anknytning till Uppsala universitet, men med fortsatt lokalisering i Gävle.

Riksdagsbeslutet innebar i enlighet med propositionen att SIB:s teknisk/naturvetenskapliga forskning knöts till KTH, och stora delar av personalen med denna inriktning överfördes direkt till den nya Institutionen för byggd miljö i Gävle (BMG). Det kan tilläggas att BMG några år senare överfördes till Högskolan i Gävle (HiG) efter överenskommelse mellan KTH och HiG.

Samhällsvetenskapen vid SIB skulle däremot utvärderas, och uppdraget gick till Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) och dess huvudsekreterare Bo Särilvik. Utvärderingen var i huvudsak positiv, och utvärderaren föreslog bildandet av en ny samhällsvetenskaplig institution som skulle tillhöra Uppsala universitet men vara förlagd till Gävle. I Prop. 1993/94:82 behandlades frågan under rubriken "Samhällsvetenskaplig bostads- och byggforskning i Gävle, knuten till Uppsala universitet". Universitetet gavs nu i uppdrag att inleda arbetet med att organisera en sådan institution. Uppbyggnaden borde ske stegvis och universitetet tilldelades från budgetåret 1994/95 särskilda öronmärkta resurser för den nya institutionen. Medelstillsdelningen för de tre första budgetåren var 14, 16 respektive 20 miljoner kronor. Därefter kom SIB:s budget att ingå i fakultetens anslag, utan öronmärkning.

Nedläggnings- och omställningsperioden kännetecknades av intensiv opinionsbildning och lobbying både från SIB:s ledning och medarbetare och från företrädare för universitetet – det senare dock mera försiktigt så att universitetet inte skulle behöva skjuta till egna resurser. I kampanjen för SIB:s samhällsvetenskap deltog även ledande företrädare för det internationella bostadsforsknings-samfundet med välformulerade men upprörda skrivelser i ärendet till den svenska regeringen. SIB:s centrala position i det europeiska nätverket ENHR bidrog till upprördheten.

En händelse som mycket väl kan ha påverkat utgången var att det populistiska Ny Demokratis ledamot i Riksdagens bostadsutskott ersattes med partiets tidigare ekonomiske talesman Bo G. Jenevall, som kommit i onåd hos partiledarna Ian Wachtmeister och Bert Karlsson. Ett par dagar före utskottssammanträdet gjorde Jenevall en snabbvisit hos SIB i Gävle för att bilda sig en uppfattning om verksamheten. I utskottsbehandlingen utnyttjade han sedan partiets vågmästarposition till att skjuta fram den föreslagna uppsägnings-tidpunkten för SIB:s samhällsvetare med ett halvår, vilket betydde att dessa kunde invänta universitetets förslag innan de behövde se sig om efter nya jobb. Sannolikt fick Jenevalls inhop i diskussionen stor betydelse för kontinuiteten i verksamheten (jfr Kemeny 2006, 47–48).

Kemeny (2006, 2007) beskriver och analyserar det politiska spelet kring avvecklingen och ombildningen av SIB. Han pekar bland annat på det paradoxala i att nedläggningen och nedskärningarna i forskningen i tiden sammanfaller med överföringen av löntagarfonderna till olika typer av tillämpad forskning

(Kemeny 2006, 8).⁴ Denna paradox styrker bilden av att nedläggningen av SIB var ideologiskt grundad – och till stor del riktad mot en del av verksamheten som ändå var på tydlig tillbakagång. Oavsett formerna för nedläggningen var det, åtminstone enligt min uppfattning, både nödvändigt och oundvikligt att på sikt knyta SIB:s samhällsvetenskapliga forskning starkare till en universitetsmiljö, inte minst för att stärka rekryteringen och återväxten av kvalificerade forskare.

IBF:s uppbyggnad, organisation och utveckling

Sedan riksdagen beslutat i enlighet med propositionen gick SIB i graven årsskiftet 1993/94 och bollen vidare till Leif Lewin, dekanus vid Samhällsvetenskapliga fakulteten. Redan i januari 1994 tillsatte denne en arbetsgrupp för att bereda de ställningstaganden som krävdes av fakultetsnämnden och konsistoriet (universitets styrelse) och utsåg samtidigt Bengt Turner till tillförordnad föreståndare för den planerade enheten. I arbetsgruppen ingick, förutom ordföranden Lewin, universitetsdirektör Johnny Andersson, fakultetens kanslichef Bengt Gustafsson, två samhällsvetenskapliga lärare från fakulteten (kulturgeografen Sune Berger och företagsekonomen Håkan Håkansson), två docenter från SIB (Bengt Turner och sociologen Eva Sandstedt) samt SIB:s kanslichef Hans-Gunnar Johansson. Kapitelförfattaren, vid denna tid nybliven men tämligen överårig doktorand i statskunskap, fungerade som sekreterare. I praktiken utfördes det konkreta arbetet av Bengt Gustafsson och mig under Lewins överinseende.⁵ Även UB:s legendariske överbibliotekarie Thomas Tottie hade en viktig roll i uppbyggnadsarbetet liksom SIB:s nyutnämnde okonventionelle avvecklingschef Hans Forsell, som tagit över rodret redan 1 juli 1993 efter Antonis pensionering. Forsell utsåg snabbt Bengt Turner till vetenskapligt ansvarig för den samhällsvetenskapliga delen av det institut han hade fått i uppgift att avveckla. Därtill inköpte han utan att blinka, och för ett ansevärt belopp, det välsorterade SIB-bibliotekets samtliga samhällsvetenskapliga böcker och tidskriftsprenumerationer för UB:s och det nya institutets räkning. I Forsells uppdrag som avvecklingschef ingick att hitta lösningar för de anställda som sades upp på grund av SIB:s nedläggning. Han definierade dock snart en ändamålsenlig uppbyggnad av IBF och en bra start för det nya Uppsalainstitutet som ett viktigt inslag i uppfyllandet av detta sitt uppdrag (jfr Forsell 1995).

Arbetsgruppen jobbade snabbt, och redan i april kunde konsistoriet fatta beslut om att inrätta ett institut för bostadsforskning i Gävle med sex professorer. Antalet så kallade stolsprofessurer kom senare att reduceras till fyra:

⁴ Kemeny hade tidigare varit anställd vid SIB men var under avvecklingsprocessen knuten till Plymouth University. Då han skrev sin rapport var han anställd vid IBF som professor i sociologi (mer om Kemeny nedan).

⁵ Jag förankrade också allt av betydelse hos Bengt Turner som vid det här laget av alla berörda sågs som den blivande prefekten för den nya institutionen.

Rådhuset i Gävle, uppfört 1786–90 av Gustav III:s favoritarkitekt Carl Fredric Adelcrantz. Åren 1998–2013 bedrev Institutet för bostads- och urbanforskning sin verksamhet i byggnaden

kulturgeografi, särskilt bosättning och bebyggelse; nationalekonomi, särskilt fastighets- och bostadsmarknadernas ekonomi; sociologi, särskilt bostads- och urbansociologi; samt statskunskap, särskilt bostads- och urbanpolitik. Hösten 2014 finns dessutom fem befodringsprofessorer vid IBF: i ekonomisk historia, kulturgeografi, psykologi, sociologi och statsvetenskap. Av de totalt 16 personer som hittills varit och är professorer vid IBF är 13 män och 3 kvinnor.

Den instruktion som togs fram av arbetsgruppen syftade till att ge IBF en tydlig roll inom fakulteten i samspel med ämnesinstitutionerna. Detta åstadkoms genom att organisationen fick avvika från det normala institutionsmönstret i Uppsala. Skillnaderna består i huvudsak än i dag. De fyra samhällsvetenskapliga discipliner som hade varit mest etablerade vid SIB (ibland benämnda "IBF:s kärnämnen") erhöll en mindre forskargrupp med professor, lektor, forskarassistent och två doktorander. Ett ytterligare sociologilektorat fick en särskild inriktning mot genus. I den ursprungliga organisationen ingick också professorer i företagsekonomi och statistik men dessa tillsattes aldrig. De professorer i dessa ämnen som redan tidigare inrättats och tillsatts vid SIB hade i samband med nedläggningen förts till den nya KTH-institutionen BMG, och det visade sig snart både ekonomiskt och rekryteringsmässigt svårt att tillsätta motsvarande tjänster vid IBF.

Därtill ingick i den ursprungliga organisationen lektorat i ekonomisk historia, psykologi och konstvetenskap, tre ämnen där det funnits seniora disputerade forskare vid SIB som kunde söka. Endast en av dessa tre fick dock någon tjänst vid det nya institutet; samtliga tjänster tillsattes i akademisk konkurrens efter öppen utlysning. För uppbyggnadsperioden, medan de nya tjänsterna tillsattes, erbjöds SIB:s docenter tillfälliga forskartjänster på två år, och forskare som var inskrivna eller skrev in sig som doktorander vid fakulteten erbjöds tvååriga doktorandtjänster förutsatt att de av sina handledare bedömdes hinna disputerat inom den tiden.

IBF kunde börja sin verksamhet den 1 juli 1994 med Bengt Turner som sin första prefekt, en position som han behöll fram till 2007 (mer om Turner i det följande).⁶ De första innehavarna av IBF:s professorer blev Eric Clark från Lund (kulturgeografi), Rune Wigren från SIB (nationalekonomi), Jim Kemeny från Plymouth och tidigare SIB (sociologi) samt Evert Vedung från Uppsala (statskunskap). Av den första generationens fyra professorer och åtta lektorer rekryterades utifrån. Två av de senare hade dock ett tidigare förflutet vid SIB.

De fyra kärnämnen hade (och har) något olika traditioner då det gäller forskning om boende och städer. Inom *kulturgeografien*, där det urbana nästan ingår i definitionen, var och är forskning om städer och bostäder en väl utvecklad och central specialitet. Inom *sociologin* är både bostadssociologi och urbansociologi väletablerade specialinriktningar. Likaså är urbanekonomi eller "urban economics" en etablerad specialitet inom *nationalekonomin*, även om den nog inte är lika central som urbansociologi. Fastighetsekonomi, "real estate economics", har åtminstone i Sverige främst utvecklats som en egen tillämpad och tämligen nyttoinriktad disciplin vid de tekniska högskolorna. *Statskunskap* skilde sig från de övriga tre kärnämnen genom att bostadspolitik och urbanpolitik är betydligt mindre som specialområden, även om i Sverige (särskilt just vid SIB; se Bengtsson 2009a, 19–20) och i någon mån övriga skandinaviska länder en del intressant bostadsforskning hade bedrivits även inom denna disciplin (jfr Bengtsson 2009a, 2009b). Medan övriga discipliner kunde knyta an till etablerade internationella forskningsfält blev uppgiften för IBF:s statsvetenskap snarast att bidra till utvecklingen av en sådan specialinriktning.

Institutets styrelse fick till en början – säkerligen i största välvilja – lätt koloniala inslag. Förutom prefekt och doktorandrepresentant ingick sju forskare från fakulteten inom de discipliner som fanns med i IBF:s organisation, varav minst två skulle vara anställda vid institutet. I den första styrelsen ingick, vid

⁶ Turner fick ett tillfälligt uppdrag som extern prefekt vid arkeologiska institutionen under 2005 och återvände till prefektskapet på IBF efter ett år. Efter honom har omsättningen bland IBF:s prefekter varit större. Kulturgeografen Roger Andersson fungerade som prefekt under Turners frånvaro 2005 och senare från juni 2007 fram till årsskiftet 2011/12. Sociologen Eva Sandstedt var prefekt under Turners sjukdom december 2006–maj 2007 och åter under en period hösten 2013. Ekonomen Bo Söderberg var prefekt under 2012 och våren 2013, då han övergick till Boverket. Sedan november 2013 är kulturgeografen Irene Molina IBF:s prefekt.

sidan av Bengt Turner, IBF:s övriga tre tillfälligt anställda docenter som lärarrepresentanter tillsammans med fyra lärare från fakulteten.⁷ Sedan år 2000 har IBF samma styrelsemodell som övriga institutioner, med enbart interna ledamöter.

Den största skillnaden mellan IBF och andra institutioner vid fakulteten gällde – och gäller – utbildningsuppdraget eller rättare sagt frånvaron av ett sådant. Samtliga IBF:s doktorander, både de som innehar någon av de åtta fakultetsfinansierade doktorandtjänsterna inom kärnämnen och de som är projektfinansierade, antas av och är inskrivna vid respektive ämnesinstitution. Omvänt ger IBF inga egna utbildningar och kurser, utan lärarnas handledning och annan undervisning fullgörs vid respektive ämnesinstitution som en del av tjänsten vid IBF – en modell som fakulteten ungefär samtidigt införde för professurerna vid högskoleregionens dåvarande högskolor i Eskilstuna/Västerås, Falun/Borlänge, Gävle och Örebro.

Det ursprungligen öronmärkta anslaget har successivt räknats upp med universitetets årliga pris- och löneomräkningar, men IBF ligger utanför fakultetens så kallade räknescenarier, varför fakultetsanslaget inte påverkas, vare sig uppåt eller nedåt, av sådant som antalet disputerade, erhållna externa anslag och publiceringar. Skillnaden motiveras av IBF:s avvikande roll i undervisning och forskarutbildning. Enligt arbetsgruppens ursprungliga förslag skulle berörd ämnesinstitution erhålla poäng för IBF:s externt indragna forskningsmedel inom respektive disciplin, något som dock inte realiserades (publicering påverkade inte institutionernas tilldelning av fakultetsanslag vid tiden för IBF:s bildande). Annars är det lätt att se fördelar med en sådan lösning beträffande både externa anslag och publikationer i termer av incitament för forskningssamarbete mellan IBF och ämnesinstitutionerna.

Arbetet med att föra över SIB:s samhällsvetenskap till Samhällsvetenskapliga fakulteten gick förvånansvärt smärtfritt. En viktig förutsättning för detta var säkerligen den akademisering som redan skett vid SIB med inrättade professorer, anställda docenter, SHPR, ENHR etc. SIB:s samhällsvetenskap och samhällsvetare var betydligt mer lika universitetets än de hade varit tio år tidigare. Jag vill också gärna vittna om ett starkt positivt engagemang hos alla involverade vid universitetet, från rektor Stig Strömholm till personalen på fakultetskansliet.

Fakultetsledningen tog på största allvar regeringens (de facto riksdagens) uppdrag att integrera en för universitetet ganska udda verksamhet och att göra det utan att undergräva lokaliseringen till Gävle. Tjänstgöringsplikten vid ämnesinstitutionerna var ett uttryck för detta, ett annat att 400 000 kronor årligen öronmärktes för tjänsteresor mellan Gävle och Uppsala. Därtill

⁷ Ledamöterna i IBF:s första styrelse var, förutom Bengt Turner, Annika Almqvist, doktorandrepresentant (sociolog, IBF), Li Bennich-Björkman (statsvetare), Sune Berger (kulturgeograf), Gunilla Bohlin (psykolog), Håkan Håkansson (företagsekonom), Ove Källtorp (sociolog, IBF), Eva Sandstedt (sociolog, IBF) och Rune Wigren (nationalekonom, IBF).

anmodades alla nyanställda att skriftligen försäkra sig vara införstådda med att stationeringsorten var Gävle. Samarbetet kring uppbyggnaden av den nya organisationen löpte både effektivt och smidigt. Den enda lilla konfliktunge som jag kan minnas gällde en tidig skiss från Bengt Gustafsson (daterad redan den 16 januari 1994) och ett efterföljande telefonsamtal där han föreslog att lärartjänsterna vid IBF skulle tillsättas av ämnesinstitutionerna och innehavarna vara anställda där, medan IBF i Gävle skulle hålla med lokal, kansli och föreståndare – något som Bengt Turner gav beteckningen ”hotellösning”. Redan tre veckor senare kunde dock Bengt Gustafsson och jag presentera ett gemensamt organisationsförslag för arbetsgruppen, med en självständig position för IBF i Gävle och löpande samråd med ämnesinstitutionerna, och detta blev också vad som till slut kom att genomföras. Den snabba omsvängningen tyder på att Gustafssons januari-PM nog bara bör uppfattas som en försöksvis sondering av hur Gävleforskarna skulle se på att föras över till Uppsalainstitutionerna.

Stigberoende, målmedvetna aktörer eller slump?

Hur kommer det sig då att Europas sannolikt ledande miljö för forskning om bostäder och städer finns vid den samhällsvetenskapliga fakulteten i Uppsala? Som vi sett var flera målmedvetna och politiskt smarta aktörer inblandade i processen. Förutom de som nämnts ovan har flera andra spelat viktiga roller bakom kulisserna. Utan deras insatser hade IBF inte fått den utformning det fick och inte sett ut som det gör i dag.

Men alla som forskat om stigberoende vet förstås att aktörer inte verkar i något vakuum. Strukturella och institutionella förutsättningar ger både restriktioner för aktörernas handlande och bidrar till att öppna de möjlighetsfönster där de kan handla. Utan att förringa de olika aktörernas viktiga roller vill jag peka på en helt avgörande institutionell förutsättning, nämligen den svenska planeringsideologins uppgång och nedgång. Utan dess uppgång hade Lennart Holm inte fått sitt institut. Och då hade det inte heller senare funnits några skattemedel att satsa på en samhällsvetenskaplig enhet för forskning om städer och boende. Och utan planeringsideologins senare nedgång hade SIB knappast utlokaliserats från Stockholm och senare avvecklats. Inte heller hade Nils Antoni och Sverker Gustavsson kunnat driva den akademisering av SIB:s samhällsvetenskaper som sedan blev en förutsättning för inordnandet i universitetet.

Det finns också ett par inslag i förloppet som så här i efterhand kan uppfattas som slumpens inverkan. Om inte SIB, med hänvisning till behovet av närhet till forskningsmiljöer – och säkerligen med förhoppningen att bli kvar i Stockholm – hade protesterat mot förslaget från 1970 om att placeras i Norrköping, hade institutet hamnat där i stället för i Gävle. Och möjligen i förlängningen blivit en temainstitution vid Linköpings universitet.⁸

⁸ En temainstitution (vid sidan av fakulteterna) förespråkades faktiskt av SIB:s samhällsvetare

Det tydligaste inslaget av slump i processen är ändå den ambitiösa nydemokraten Bo G. Jenevalls inbrott. Utan det hade SIB:s samhällsvetare blivit uppsagda innan universitetet hunnit ta över ansvaret för frågan. Troligen hade IBF kommit till även utan Jenevalls ingripande, om än förmodligen med färre forskare tillgängliga under uppbyggnadsskedet. Några av dem som erhöll tjänster var ju också återvändare.

Då var nog Bengt Gustafssons "hotellösning" ett större hot – även om jag än i dag är osäker på hur allvarligt menat förslaget egentligen var. En sådan lösning hade möjligen lett till ökad samhällsvetenskaplig forskning om stads- och bostadsfrågor vid universitetet, sannolikt dock i så fall mest på kort sikt och i splittrade former. Säkerligen hade en sådan lösning också föranlett de lokala politiska uppbackarna av SIB:s samhällsvetenskapliga forskning att dra i gång en svekdebatt.

Bengt Turner och Jim Kemeny – två märkesgestalter i europeisk bostadsforskning

IBF har och har haft ett betydande antal internationellt ledande bostads- och urbanforskare i sin stab. Två av kollegerna förtjänar dock särskilt att framhållas. Den ene är IBF:s förste prefekt, nationalekonomen och bostadsdebattören Bengt Turner, den europeiska bostadsforskningens främste nätverks- och institutionsbyggare. Den andre är sociologen Jim Kemeny, den internationella bostadsforskningens främste förespråkare (och förebild) för ökad teoriansknytning och teoriutveckling. Skulle man fråga dagens europeiska bostadsforskare vilka de anser ha betytt mest för utvecklingen av forskningsfältet skulle Kemeny och Turner med all sannolikhet få flest röster.

Bengt Turner, som gick bort alltför tidigt 2007, var en av de akademiker som relativt tidigt rekryterades till SIB från universitetsvärlden. Han disputerade i Lund 1979 på en uppmärksam avhandling om det bruksvärdessystem som är centralt för svensk hyresmarknad och hyrespolitik, och han kom till SIB något år senare. För Leif Lewin och fakulteten var valet av Turner som IBF:s prefekt tämligen givet, trots att han ibland hade uppfattats som kontroversiell vid SIB, vad jag förstod mest till följd av sin debattlystnad, entreprenörsattityd och drastiska humor. Ett uttryck för de båda senare egenskaperna är att han under sin tid som prefekt för IBF ibland hänvisade till sin far, "kalsongdirektören i Borås", som brukade fråga honom "hur det gick med firman".

Turner visade tidigt sin förmåga att bygga institutioner och nätverk och att entusiasmera kolleger och doktorander kring olika projekt. Därtill hade han en unik överblick över bostadspolitiken, nationellt och internationellt – i bjärt

och arkitekter i samband med SIB:s nedläggning, men alternativet föll snart bort såsom varande oförenligt med Uppsala universitets uppbyggnad. Man kan i stället se IBF:s organisation som en Uppsala-anpassad disciplinbaserad variant av temaforskning.

kontrast till en del av de ekonomer som i dag deltar i bostadsdebatten. Han var ofta anlitad i utredningar och referensgrupper, senare även som rådgivare då postkommunistiska regeringar i Östeuropa fick hjälp av Världsbanken med att lägga om sin tidigare planekonomiska bostadspolitik.

Bengt Turners främsta institutionella insats var ändå grundandet och uppbyggnaden av det europeiska bostadsforskarnätverket ENHR. Detta kom till i efterdyningarna av en stor konferens i Gävle 1986, dit han bland annat lyckats samla ett tiotal av världens ledande bostadsforskare som keynote speakers. ENHR är i dag den viktigaste plattformen för europeisk bostadsforskning med cirka 100 institutionella och 1 000 individuella medlemmar, årliga konferenser och 25–30 stående arbetsgrupper. Ett mera lokalt, uttryck för Turners förmåga att se och ta vara på möjligheter var då han lyckades utnyttja en politisk öppning till att göra Gävles rådhus från 1700-talet, stadens symbolbyggnad nummer ett, till IBF:s hemvist och få det stilfullt upprustat. Långt ifrån alla Gävlebor uppskattade att Uppsala universitet ockuperade stadens stolta rådhus.

Turner fick mest uppmärksamhet som institutionsbyggare, inspiratör och debattör men han var samtidigt en framstående bostadsforskare. Han studerade olika typer av bostads- och fastighetsmarknader, ofta komparativt. Han arbetade bland annat med analyser i termer av Tobins q , som i bostadssammanhang står för kvoten mellan prisnivå och produktionskostnad.⁹

Jim Kemeny började sin akademiska bana i England, kom sedan till Sverige och doktorerade i sociologi i Göteborg med en avhandling med titeln "An Interactionist Approach to Macrosociology". Han blev som nämnts IBF:s förste professor i sociologi.

Kemeny blev 1996 redaktör för *Scandinavian Housing and Planning Research* och gav då tidskriften en bredare och mer teoriorienterad inriktning än tidigare, vilket också tog sig uttryck i att den 1999 bytte namn till *Housing, Theory and Society (HTS)*. Han fortsatte som redaktör fram till 2004 och uppmuntrade i den rollen dialog mellan författare och granskare, i realiteten via redaktören, något som inte är så lätt i ett system som bygger på "double-blind (in)justice".¹⁰ En uppskattad form i den andan, som haft stort utrymme i tidskriften sedan Kemenys redaktörskap, är så kallade *fokusartiklar*, som publiceras med kommentarer från andra forskare och slutreplik från författaren.

Som professor vid IBF, som redaktör för HTS, som aktiv inom ENHR och som akademisk debattör har Kemeny uthålligt och konsekvent kritiserat den internationella bostadsforskningens starka dominans av policyperspektiv och argumenterat för ökad teoriansknytning. Han var bland annat med och star-

⁹ I samband med Turners installation som professor lanserade någon "Turners t " som mått på organisatorisk kreativitet, beräknat som "kvoten mellan antal bollar i luften och antal tappade sugar".

¹⁰ Att Kemeny är högst medveten om avigsidorna av "double-blind peer review" framgår av att han i förtryckta svarsmejl till tidskrifter som ber honom granska en artikel betonar att han accepterar uppdraget endast på villkor att han *inte* behöver vara anonym.

Bengt Turner, professor i nationalekonomi med inriktning mot fastighetsekonomi vid IBF 1998–2007, IBF:s prefekt 1994–2007.

Jim Kemeny, professor i sociologi, särskilt bostads- och urbansociologi vid IBF 1996–2005.

tade en arbetsgrupp inom ENHR med det mot policydominansen ironiskt breda namnet "Housing and Theory". Kemeny lever som han lär, och hans egen teoristyrda empiriska forskning har väckt stor uppmärksamhet inom fältet. Några teman har gällt bostadspolitiken och myten om att äga sitt eget hem "the myth of home-ownership", relationen mellan välfärdsstatsregimer och bostadspolitik samt skillnaden mellan dualistiska och unitaristiska hyresmarknadssystem. Ett dualistiskt hyresmarknadssystem (som de anglosaxiska) består kort uttryckt av dels en oreglerad delsektor av privatägda hyresbostäder, dels en behovsprövad delsektor under offentlig kontroll. I ett unitaristiskt system (som det svenska) konkurrerar privata och offentliga fastighetsägare på i princip lika villkor om alla hyresgäster (Kemeny 1995).

Jim Kemeny är en ofta citerad bostadsforskare, och hans idéer och teorier har fått många efterföljare. Liksom Bengt Turner har han fungerat som en akademisk institutionsbyggare, men medan Turners institutioner främst varit organisatoriska är Kemenys institutioner idémässiga. Även Kemeny tvingades dessvärre på grund av sjukdom trappa ner sin forskningsverksamhet i förtid. Han har dock fortsatt att delta i den akademiska debatten via sin forskarblogg.

Som bland annat framgår av inriktningen på deras avhandlingar är Bengt Turner och Jim Kemeny tämligen olika forskartyper. De var också olika som personer – ett gemensamt drag var dock deras måttliga intresse för det akademiska livets mer ceremoniella inslag. Även om de varit högt uppskattade inom

universitetet har jag sett dem båda – var och en på sitt sätt – som aningen främmande fåglar i Uppsala med dess ärevärdiga traditioner av akademisk symbolik. Både Turner och Kemeny kom i stället bäst till sin rätt på den internationella arenan.

Tvärvetenskap och tredje uppgiften på disciplinär grund

I detta avsnitt diskuterar jag två frågor som båda är centrala för en temainriktad institution som IBF, och som har dryftats en hel del internt. Den ena frågan gäller tvärvetenskap, den andra gäller universitetets så kallade tredje uppgift, att sprida forskningsresultat till praktiskt verksamma aktörer i det omgivande samhället. Ofta diskuteras dessa frågor var för sig men de har starka beröringspunkter.

Det finns ett myller av definitioner av tvärvetenskap, mångvetenskap, interdisciplinaritet, multidisciplinaritet, transdisciplinaritet etc. Det följande resonemanget kräver inte någon mer avancerad begreppsdiskussion utan jag använder, i likhet med Vetenskapsrådet 2004, *tvärvetenskap* som överordnat begrepp för samarbete över disciplinränserna, oavsett om detta leder till sådant som intellektuell integration, utveckling av nya teorier och discipliner eller ej.

Två teser brukar återkomma då man diskuterar tvärvetenskap. Den ena är att "god tvärvetenskap måste bygga på gedigen disciplinär grund" (låt oss kalla den *tes 1*). Den andra är att "samhällsproblemen inte är uppdelade i akademiska ämnesområden" (låt oss kalla den *tes 2*). Om båda teserna stämmer – och jag menar att de i stort sett gör det – har detta konsekvenser för en organisation som IBF. Genom sin ämnesbaserade uppbyggnad har IBF:s forskning en stark disciplinär förankring, vilket enligt *tes 1* borde ge en mångvetenskapligt organiserad institution de bästa förutsättningar för god tvärvetenskap. IBF:s tvärvetenskap är således en tvärvetenskap på disciplinär grund, tjänsterna är definierade så, och tyngdpunkten vid tillsättningen har generellt legat på meritering inom ämnesdisciplinen, även om avvägningen sett lite olika ut mellan olika tjänster. Det betyder dock att spänningen mellan tema och disciplin är tydligare än vid tvärvetenskapliga institutioner som inte är organiserade disciplinvis, till exempel Tema i Linköping. Inte heller fanns denna spänning på samma sätt vid IBF:s föregångare SIB, där inte minst arkitekter och planeringsforskare hade en viktig roll i tvärvetenskapliga projekt tillsammans med sociologer och andra samhällsvetare (jfr Kemeny 1996, 50–51).

På institutions- och seminarienivå är IBF tvärvetenskapligt. Samtidigt har vänner av tvärvetenskap ibland sett IBF:s disciplinriktning som ett problem då det gäller att skapa tvärvetenskapliga *projekt*. Frågan har varit ett återkommande ämne både för arbetsgrupper och friare diskussioner. För egen del ser jag inte tvärvetenskapliga projekt som ett självändamål. Det är förstås ofta fruktbart med samarbete över disciplinränserna men det kräver också tid, uthållighet och akademisk anpassningsförmåga för att ge goda resultat.

Tvärvetenskapliga projekt kan också vara svåra att planera och måste kanske uppstå som en oavsedd bieffekt av att man diskuterar gemensamma forskningsproblem med forskare från andra discipliner och konfronterar varandras perspektiv med varandra. Sådana diskussioner kan också bidra till en större förståelse och ett respektfullt intresse för andra ämnens teorier och metoder – och medvetenhet om de egnas begränsningar – av ett slag som jag till exempel inte alltid ser hos mina skytteanska statsvetarkolleger.

IBF:s pågående Forte-finansierade forskningsprogram "Mångfaldens dilemma", med kulturgeografen Roger Andersson som projektledare, är ett gott exempel på fruktbart samarbete över disciplingränserna. Med tyngdpunkt i forskning om migration, etnicitet, integration och segregation fungerar programmet som en bas för ett ämnesövergripande samarbete såväl inom IBF som med forskare från andra institutioner. En gemensam seminarieriserie med inbjudna gäster, årliga forskningsinternat och gemensamma publikationer bidrar till en korsbefruktnings mellan ämnena som inte alltid behöver utvecklas till tvärvetenskapliga projekt. Även sådana projekt ingår dock i programmet, bland annat det Formas-finansierade "Funktionella nätverk, politisk jämlikhet och lokala eliter. Om konsten att fördjupa stadens demokrati", där kulturanropologer och statsvetare samarbetar kring frågor om lokal urban demokrati.

Men hur blir det med tredje uppgiften om tes 2 också stämmer och samhällsproblemen inte är uppdelade i akademiska ämnesområden? Ett statligt sektorsforskningsinstitut som SIB förväntades i princip kunna svara på alla frågor om sitt forskningsområde som ställdes av branschföreträdare, intresseorganisationer, myndigheter, media och allmänhet. Ibland bekymrar vi oss för att dagens IBF inte kan leva upp till en sådan bred och praktikeranpassad expertroll.

Det är dock inte rimligt att ställa sådana krav på ett akademiskt forskningsinstitut, även om Bengt Turner bidrog till att bygga upp en sådan förväntan genom att själv beredvilligt försöka svara på frågor från omvärlden – och alltid på ett välinformerat och pedagogiskt sätt. IBF:s främsta uppgift måste ändå vara att producera specialiserad forskning av hög kvalitet som kan publiceras som vetenskapliga böcker och tidskriftsartiklar för den internationella forskarsamfälligheten. Om detta ska kombineras med krav på en bred och detaljerad – och ständigt uppdaterad – överblick över samhällsutvecklingen blir kraven på forskarna snart orimliga.

Tredje uppgiften på disciplinär grund kan därför inte bestå i att vara beredd att svara på alla frågor utifrån. Om – i enlighet med tes 2 – samhällsproblemen inte är uppdelade i akademiska ämnesområden kan vi inte heller förvänta oss att den akademiska samhällsforskningen ska lösa dem. Tredje uppgiften bör då inte styra forskningens inriktning utan i stället tolkas som att forskningen vid en institution måste föras ut och presenteras på ett sådant sätt att den uppfattas som relevant och intressant av samhällets aktörer, press och allmänhet. Viktigare än att komma med policyförslag som bygger på djup men smal vetenskaplig kunskap – och därmed lätt uppfattas som politiskt irrelevanta

– är att beskriva och tolka aktörerna och deras verksamhet i principiella termer som ger originella och klagörande infallsvinklar. Åtminstone är det min erfarenhet att statsvetenskapliga begrepp kan ha en nästan terapeutisk effekt genom att i allmängiltiga termer ge perspektiv och "sätta ord på" samhällets aktörer och de problem de står inför.

IBF i Uppsala – en försiktig blick mot framtiden

Omlokaliseringen av SIB till Gävle i början på 1970-talet byggde alltså på ett regionalpolitiskt beslut – och bildandet av IBF 20 år senare backades upp av en stark lokal opinion. Då universitetet ytterligare 20 år senare beslöt att flytta institutet till Uppsala skedde detta i stort sett utan några protester från Gävles politiker – som tvärtom tycks se fram mot att nu kunna göra en köpgalleria av det historiskt värdefulla rådhuset. Hur var detta möjligt?

Svaret är nog att alla berörda såg flyttningen som logisk och rimlig. Under de tjugo år som gått har det stora flertalet av IBF:s nyrekryterade forskare varit bosatta i Uppsala eller Stockholm och pendlat till Gävle. Också IBF:s doktorander bosatte sig vanligen i Uppsala, även de som kom från andra delar av landet eller världen. Sanningen är väl den att IBF inte satt så tydliga spår i Gävle – utöver annekteringen av stadens rådhus. Det utvecklade samarbete mellan IBF och Högskolan i Gävle, som alla var för men få engagerade sig i, hade inte kommit till stånd, utöver enstaka lärarinsatser och något gemensamt seminarium. Efter Bengt Turner, vars professur ursprungligen var delfinansierad av Lantmäteriverket, hade IBF inte heller gjort särskilt tydliga avtryck i den tänkta samhällsbyggarstaden vid sidan av de återkommande och välbesökta Bostadsdagarna, med forskare, politiker och praktiker som IBF regelbundet arrangerat som ett led i sin tredje uppgift på disciplinär grund.

Kommer flytten till Uppsala att förändra IBF? Den som vill svara på en sådan fråga riskerar att snart bli falsifierad – men jag gör ändå ett försiktigt försök.

Det första som kan sägas är att interaktionen med ämnesinstitutionerna nu bör kunna bli ännu mer intensiv. Då IBF bildades lyftes forskarnas medverkan i ämnesinstitutionernas undervisning fram som den främsta vägen till integration, vid sidan av doktorandernas dubbla institutionstillhörighet. Denna integration via undervisning har dock hittills inte lett till lika mycket integration i forskningen, även om en hel del gemensamma projekt med andra institutioner har genomförts. Men dessa borde kunna bli fler med det ökade seminarieutbyte som redan kan noteras. Eventuellt skulle också, som antytts ovan, incitamenten för projektsamverkan och gemensamma publiceringar kunna stärkas inom ramen för ekonomisystemet.

Möjligen skulle närheten till ämnesinstitutionerna också kunna leda till problem för IBF genom att förskjuta balansen mellan tema och disciplin, vilket skulle kunna urholka institutets tematiska kärna av akademisk forskning om boende och städer. Till saken hör att rekryteringen även i fortsättningen

Institutet för bostads- och urbanforskning flyttade 2013 till kvarteret Munken i Uppsala. Byggnaderna, med Laboratorium Chemicum som 1752–53 uppfördes som universitetets kemiska institution, tillhör stadens äldsta bevarade universitetsmiljöer. Huset under ombyggnad längst upp till höger i kvarteret är det så kallade Gårdshuset där IBF nu huserar.

bör inriktas på att anställa kvalificerade forskare inom respektive ämnesdisciplin och intressera dem för forskningsområdet, snarare än att handplocka områdesspecialister. Lösningen är naturligtvis inte att sätta upp gränser för vad man bör forska om på IBF eller på annat sätt försöka få alla att intressera sig för samma sak, utan om att slå vakt om en tillräckligt stark kärna. Här börjar vi i dag skönja vissa problem med att upprätthålla IBF:s ursprungliga kärnområde, nämligen forskning om boende, bostadsmarknad och bostadspolitik, samhällsfrågor som under de senaste åren ägnats stort och växande intresse i politik och debatt. För att motverka en urholkning av detta område har IBF nyligen formulerat ett forskningsprogram på temat "Boende och bostadspolitik i förändring" som ska fungera som bas för seminarieverksamhet, projekt- och programansökningar samt andra interna och externa aktiviteter motsvarande dem som bedrivs inom ramen för det Forte-finansierade "Mångfaldens dilemma".

En bidragande orsak till problemet är att bostadsforskning, som tidigare prioriterades av Byggnadsforskningsrådet, inte ingår i uppdraget för efterträdaren Formas, som i dag domineras av jordbruksforskningen samt av frågor om miljö

och hållbar utveckling.¹¹ I Formas korta uppdragsformulering nämns bostäder inte alls medan ordet "miljö" förekommer fem gånger (Formas 2014).

Till skillnad från andra centrala politikområden som arbetsmarknad, vård och skola finns därför inte något forskningsråd, eller någon annan myndighet, som har ett särskilt ansvar för forskning om bostadsmarknad och bostadspolitik. Detta är bekymmersamt i en tid då bostadsproblemen ges allt större uppmärksamhet i debatten, och den principiella spänningen mellan marknad och planering står högt på dagordningen både i den svenska och i den europeiska politiken.

Låt mig avsluta med att hänvisa till Jim Kemenys syn på bostadsforskningens roll i förhållande till ämnesdisciplinerna. Hans huvudargument är att bostadsforskningen kan och bör dra nytta av generella samhällsvetenskapliga teorier – samtidigt som dessa generella teorier kan utvecklas i en intressant riktning med stöd av empiriska resultat om boende och bostadsförsörjning, med dess samtidigt speciella och allmänintressanta förutsättningar (Kemeny 1992). För att knyta an till mitt eget ämne: Den internationella bostadsforskningen domineras fortfarande, trots Kemenys och andras ansträngningar, av ett ofta teorifattigt policyperspektiv. Statsvetenskapliga teorier om politiska aktörer, spel och institutioner borde vara fruktbara för studiet av "urban politics" och "housing politics", det vill säga politiska processer i staden och i bostadsförsörjningen. Och omvänt borde väl genomförda teoristyrda empiriska studier av "housing politics" kunna bidra till utvecklingen av begrepp som makt, demokrati, medborgarskap och "governance" inom den allmänna statsvetenskapen.

IBF borde ha bästa möjliga förutsättningar för att i Kemenys anda integrera allmän samhällsvetenskaplig teori med empiri om städer och boende – och gör det också i stor utsträckning. Men det förutsätter att vi accepterar att tvärvetenskap och tredje uppgiften verkligen måste drivas på disciplinär grund. Som en bieffekt kan detta också leda till en intressantare och mera teoristyrd tvärvetenskaplig forskning än vad man kan åstadkomma genom planering. Förhoppningsvis kan den större närheten till ämnesinstitutionerna stärka och inte försvaga IBF:s roll i dessa avseenden.

¹¹ Byggforskningsrådets uppgifter överfördes 2001 till det nybildade forskningsrådet Formas (Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande), som även övertog ansvaret för skogs- och jordbruksforskningen från det tidigare SJFR (Skogs- och jordbrukets forskningsråd).

Referenser

- Bengtsson, Bo 2009a, "Bostadspolitik – ingenting för statsvetare?", i Anthon-
sen, Mette & Jagers, Sverker C. (red.) *Rätt grönt. Vänbok till Lennart J. Lund-
qvist*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.
- Bengtsson, Bo 2009b, "Political Science as the Missing Link in Housing Studies".
Housing, Theory and Society 26(1): 10–25.
- Formas 2014, "Formas uppdrag" ([http://www.formas.se/sv/Om-Formas/Hallbar-
utveckling/](http://www.formas.se/sv/Om-Formas/Hallbar-
utveckling/)). 2014-09-25.
- Forsell, Hans 1995, "Avvecklingen av Statens institut för byggnadsforskning".
Gävle: SIB Avvecklingsorganisation, Rapport 1995-04-25.
- Kemeny, Jim 1976, *An Interactionist Approach to Macrosociology*. Göteborg:
Sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet.
- Kemeny, Jim 1992, *Housing and Social Theory*. London & New York: Rout-
ledge.
- Kemeny, Jim 1995, *From Public Housing to the Social Market. Rental Policy
Strategies in Comparative Perspective*. London: Routledge.
- Kemeny, Jim 1996, *Abolition of the Swedish Institute for Building Research:
Social Change and the Politics of Compromise*. Gävle: Institutet för bostads-
forskning vid Uppsala universitet.
- Kemeny, Jim 1997, "The abolition of the National Swedish Institute for
Building Research: Social change and political compromise". *Scandinavian
Housing and Planning Research* 14(3): 133–147.
- KoFo7, *Quality and Renewal 2007: An Overall Evaluation of Research at Uppsa-
la University 2006–2007*. Uppsala: Uppsala universitet.
- KoFII, *Quality and Renewal 2011: An Overall Evaluation of Research at Uppsala
University 2010–2011*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Motion 1992/93: B036 med anledning av prop. 1992/93:170 *Forskning för kun-
skap och framsteg*.
- Persson, Thomas 2003, *Normer eller nytta? Om de politiska drivkrafterna bak-
om Regeringskansliets departementsindelning*. Uppsala: Acta Universitatis
Upsaliensis.
- Prop. 1971:29, *Angående omlokalisering av viss statlig verksamhet*.
- Prop. 1992/93:170, *Forskning för kunskap och framsteg*.
- Prop. 1993/94:82, *Samhällsvetenskaplig bostads- och byggforskning*.
- Sandström, Ulf 1994, *Mellan politik och forskning 1960–1992. Statens råd för
byggnadsforskning*. Stockholm: Byggnadsforskningsrådet.
- SOU 1970:29, *Decentralisering av statlig verksamhet: ett led i regionalpolitiken*.
Stockholm: Allmänna förlaget.
- Turner, Bengt 1979, *Hyressättning på bostadsmarknaden: från hyresreglering till
bruksvärdesprövning*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning.
- Vetenskapsrådet 2004, *Tvärvetenskap – en analys*. Stockholm: Vetenskaps-
rådet.